

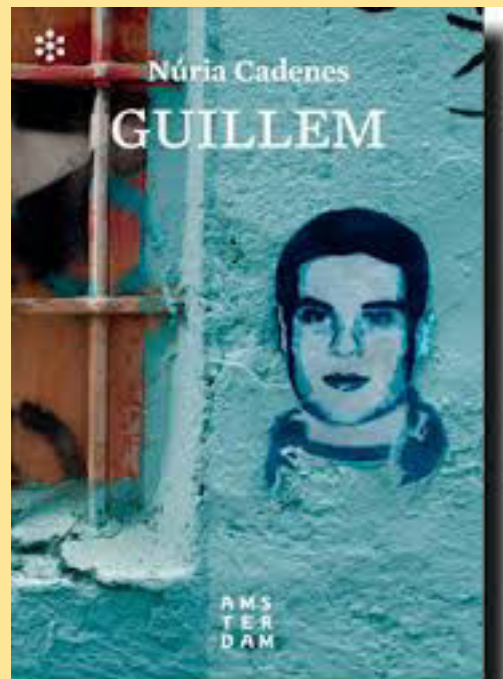

LA MORT NO FOU NATURAL: Guillem Agulló, la lluita continua.

Pura Peris

Amb només dues setmanes de diferència, Burjassot es cobria d'un dol trist i amarg, eren morts Vicent Andrés Estellés i Guillem Agulló; molt amarg, car la mort d'un d'ells no fou natural. No, a Guillem l'assassinaren a Montanejos un grup d'extrema dreta i, per molt que al judici es digués que va ser «una baralla de joves», la història ha mostrat que va ser un assassinat polític.

Efectivament, enguany fa 27 anys que un escamot feixista va assassinar a Montanejos el jove militant de Maulets de Burjassot. L'estètica antiracista del jove va ser suficient per ser assaltat i apunyalat a la Plaça Major de Montanejos, l'11 d'abril de 1993. El que avui seria

Han passat vint-i-set anys plens d'amenaques, d'assajament a la família, de pintades a les cases, d'impunitat front als crims, però les veus continuen alçant-se front els insults i els atacs d'odi de l'extrema dreta que tracta de continuar dominant amb la por. D'aquestes veus, dos tasts imprescindibles, dos bones notícies per un país molt acostumat a oblidar de seguida el seu passat: el film *la mort de Guillem*, pel·lícula que narra l'assassinat del jove de Burjassot, el judici dels seus assassins i la lluita dels pares per recordar la figura del seu fill i la novel·la *Guillem*, de Núria Cadenes, llibre que pretén en paraules de l'autora mantindre «la memòria inesborrable de Guillem Agulló». Perquè la mort no fou natural, a Guillem l'assassinaren. La lluita continua.

qualificat com un delictes d'odi, en definitiva un atac a l'essència de la democràcia, un crim contra la llibertat, en aquells temps l'autor material de l'assassinat de Guillem va acabar complint únicament quatre anys de presó, al *Ventosa* —malnom d'aquest neonazi assassí de Guillem— i va eixir barat.

Malauradament, Guillem Agulló no va ser la primera víctima de l'extrema dreta al País Valencià. Un 6 d'octubre del 1977 a Alacant assassinaven Miquel Grau, un jove militant comunista. El seu delictes? Estar enganxant cartells de La Diada nacional del 9 d'octubre. El seu assassí? un militant de *Fuerza Nueva*.

CEL OBERT

Butlletí Trimestral

Núm. 8

Editorial

Benvolgut veïnat, amigues i amics del CEL, com ja sabeu, la situació de la pandèmia es va complicar a partir de l'estiu, portant a la societat en general a un estat d'alerta constant sobre la situació sanitària i amb una sensació de neguit que ens afecta directament al nostre dia a dia. Tot i que la virulència de la Covid-19 sobre la nostra comunitat és més lleu, encara tenim companys i companyes que pateixen la malaltia o bé arrossegueu seqüeles dels mesos anteriors. Com no podria ser de cap altra manera, el primer missatge és d'ànims i suport per a totes i tots!!

El darrer 30 de setembre tingué lloc l'assemblea general del CEL a l'aire lliure, on es ratificà la junta directiva.

Enguany som conscients que les nostres activitats més conegudes i reconegudes al llarg de l'any es realitzaran d'una forma més intimista, com ara l'acte per la Pau, l'1 de novembre al cementeri.

La celebració de la Setmana de les Lletres Valencianes amb l'escriptora de l'any Carmelina Sanchez-Cutillas com a protagonista. Es portarà a cap la setmana del 16 al 21 de novembre; amb la inauguració de l'exposició itinerant «Carmelina Sánchez-Cutillas. Des de les fronteres del silenci», i la intervenció d'Immaculada Cerdà Sanchis, acadèmica de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Finalitzant el dia 21 amb la lectura pública matinal al Passeig Segundo Balbin de textos de l'escriptora de l'any.

ASSEMBLEA GENERAL CEL, 30 DE SETEMBRE, 2020

Seguirem amb l'exigència de la restauració total del Molí de la Lluna, perquè esdevinga un bon museu etnològic. Què es faça un bon ús de la Torre del Virrei. De la creació d'un Arxiu Municipal i la figura de l'arxiver municipal.

Reiterem la petició de donar al centre de Formació de Persones Adultes el nom de Manuel Sanchis Guarner i que passe al catàleg d'edificis municipals com: Centre de Formació de Persones Adultes «Manuel Sanchis Guarner», retem així el nostre tribut a qui va fer tant per la nostra llengua.

Proposarem a l'Ajuntament que la Biblioteca de l'Eliana siga anomenada «Biblioteca Municipal Paco Coll»; en homenatge a l'elianer que la va acostar als lectors i lectores.

Moltes són les tasques que quedaran pendents però no serà per falta de ganes de seguir treballant sinó per la impossibilitat de portar-les a cap per la situació actual de pandèmia de la Covid-19 que patim en aquesta societat.

Nosaltres, des del Centre d'Estudis Locals, volem seguir la tasca informativa del CEL Obert. Un butlletí que va canviar de nom, CEL tancat, en període de confinament. Volem seguir aguantant des de la finestra i veure des de la esperança eixe CEL OBERT (en format de paper i digital).

Un nou curs comecem amb il·lusió, diuen que «d'il·lusions no viuen els homes», però sense, tampoc. Tenir il·lusió per fer coses, vol dir tenir ganes per alçar-se cada dia, viure la vida, emprendre i actuar. Perquè, si això no passa, la persona no evoluciona i, a nivell col·lectiu, el país no avança. Les il·lusions no es fan realitat si no s'acompanyen de treball i esforç. Nosaltres des del CEL volem seguir treballant pel nostre poble, pel nostre país, per la nostra llengua, pel nostre patrimoni...

BUTLLETA D'INSCRIPCIÓ		CEL OBERT <i>Tardor</i> 2020
NOM _____	DNI _____	EDITA: CENTRE D'ESTUDIS LOCALS DE L'ELIANA
ADREÇA. C/ _____	Núm. _____ Porta _____	CIF- G-97 358 113
CP _____	POBLACIÓ _____	info@celeleliana.com-www.celeleliana.com
TEL. _____	e.mail _____	Consell de redacció: Toni Ferrer, Rafa Desco, Conxa Delgado, Pasqu Martínez, Robert Fuster, Janto Gil.
COMPTE BANCARI _____	ES ____ / ____ / ____ / ____ / ____	Col·laboren: Reyes Belvis, Jaume Martínez, Pedro Uris.
		Assessors lingüístics: Toni Ferrer i Robert Fuster
		Coordina i maquet: Janto Gil
SI voleu participar, proposar o ser membres del CEL, només heu de posar-vos en contacte a través de les nostres xarxes o enviar butlleta completada.		

LA GRAMOLA

Les cançons de tasca

Jaume Martíngz Bonafé

Durant la dictadura, jo adolescent, passàvem moltes vesprades de diumenge a un *garito* fosc i ple d’humitats, una tasca que li deien *La Jungla* que estava al carrer de Baix, molt proper del que avui és eixa catedral del jazz, el *Jimmy Glass*.

El local era allargat i al final acabava en un recinte on seiem sobre cadires de boga tenint a la taula una botella de vi barat i un plat de cacaús. Sempre hi havia darrere del taulell una guitarra i l’amo era un tipus pacient i generós que ens deixava fer. Xerràvem i rèiem, no amb molta força, que ni l’època ni l’edat ens ho permetien; cal recordar que cadascú de nosaltres portava ja el món sobre les seues esquenes i amb voluntat de canviar-ho tot. El cas és que allí passàvem l’estona, d’utopia en utopia, fins que arribava Paco Marín o algú altre, però jo sols me’n recorde d’ell, i es feia càrrec de l’animació musical.

Encara que a pocs metres d’allí, a uns futbolins de la plaça del Carme, es podien escoltar les primeres cançons dels Beatles i els Rolling (era un dels pocs llocs amb *pickup* on sonava aquesta música), el ben cert és que el rock no va entrar mai a aquell cercle de joves que conspiraven amb el got de vi a la mà. Hauríem d’esperar altres moments i altres *garitos* com ara el mític *Capsa 13*, al proper carrer Ripalda. Però tornem a les cançons de *La Jungla*. La influència musical era clarament de la *chanson* francesa (Brel, Brassens, Ferré, Bécaud...) Recorde la potent versió coral que fèiem de la cançó de Jacques Brel *Dans le port d’Amsterdam* encara que a mi la que m’enganxava era *Mari, Mari*, amb la versió en català dels 4Z, una emotiva carta d’un pres polític (busqueu-la a youtube). No faltaven, clar, *Al vent*, i *Diguem no*, i altres de Raimon o d’un jove i incipient Grup de Folk que poc més tard esdevindria Al Tall.

Avançava la vesprada entre els acords de la guitarra i les burilles dels Celtas fins que arribava el canvi en el repertori, i entràvem per la directa: /«*Cuando canta el gallo negro / es que ya se acaba el día. Si cantara el gallo rojo / otro gallo cantaría*».

Algú mirava amb por cap a l’entrada i continuàvem: «*Por el río Nervión bajaba una ballena / era Fraga Iribarne con al barriga llena...*».

Vivíem una època de potents lluites en la mineria asturiana, de les que érem coneixedors per la clandestina *Radio España Independiente*, més coneguda com *La Pirenaica*. i cantàvem: «*En el pozo María Luisa / tralaralará, lalará / salieron doce barrenos / mira mira Maruxina mira / mira como vengo / murieron los barrenistas / ayudantes y «ramplerus» / mira mira Maruxina mira / mira como vengo*».

O aquella antimilitarista Canción de soldados: «*Dicen que la patria es / un fusil y una bandera. Mi patria son mis hermanos / que están labrando la tierra. Mi patria son mis hermanos / que están labrando la tierra mientras aquí nos enseñan / cómo se mata en la guerra*». Així, una

cançó darrere de l’altra fins que arribava la nit i ens féiem l’ànim de pagar el vi i eixir per la porta amb certa precaució, perquè mai sabíem si no hi hauria la social, aquella temible policia política del règim, esperant-nos al carrer.

Aquelles cançons de la resistència antifranquista les apreníem d’escoltar-les de boca en boca i mai vaig pensar en l’autoria. Recentment he llegit un llibre molt recomanable, titulat *¿Qué me estás cantando?* on he descobert en Chicho Sánchez Ferlosio l’autor de la majoria de les cançons que ens encoratjaven l’ànima. Chicho, un cantautor llibertari molt estimat en el món de la cançó compromesa, amb un estil de vida lluny de qualsevol protagonisme. No podia ser d’una altra manera, les cançons de tasca naixien i renaixien cada vesprada des d’uns acords insegurs i unes veus que anàvem afinant amb el vi dels pobres.

Rituals de la vida, dins dels quals ens hem anat fent.

Anem al CINEMA

A l’encalç del cinema 1: La persistència retinal.

Pedro Urís

Quan nasqué el cinema, a les acaballes del segle XIX, la fotografia ja feia temps que caminava pel món. Encara faltava el moviment, però ja es coneixia el fonament que el faria possible: la persistència retinal. Segons aquesta teoria, les imatges que veiem romanen a la nostra retina (i al nostre cervell) una dècima de segon abans de desaparèixer. Per això, encara que veiem les imatges de forma independent, en presentar-se de manera successiva ens atorgaran una sensació de continuïtat quan se supera la xifra de 10/12 imatges per segon, perquè aquest és el màxim que l’ull humà pot assimilar com a imatges separades en aquest temps. Si se supera aquest nombre d’imatges, es percebran com a moviment.

El cinema aprofitarà, doncs, l’efecte de la persistència retinal per crear una sensació fictícia de moviment on realment hi ha una successió d’imatges estàtiques (artefactes tan antics com el zoòtrop il·lustren aquesta teoria).

No obstant això, a aquesta velocitat l’ull humà observa el moviment, però ho fa amb un parpelleig que desapareix a partir de les 46 imatges per segon (fps).

Això no va poder evitar-se en els primers cinematògrafs, perquè funcionaven mitjançant una maneta accionada a mà i tenien una freqüència aproximada de 16 fps, tot i que mai era exacta i variava d’un operador a un altre. Això se soluciona a partir del 1920, primer amb la incorporació de motors a les càmeres i els projectors, que estabilitzen la velocitat en 24 fps. I, segon, amb l’aparició de projectors de dos obturadors, que projectaven dues vegades cada fotografia, de manera que la velocitat final de projecció era de 48 imatges per segon i s’eliminava el parpelleig. Més tard, els projectors arribarien a usar tres obturadors per donar 72 imatges per segon.

Les pel·lícules realitzades en els primers temps del cinema a 16 fps es veuen accelerades en ser projectades amb un motor de 24 fps ja que el que, en la filmació, succeïa en un segon, en la projecció s’esdevé en tres quarts de segon.

LA POLTRONA DE LLEGIR

“Breu història de gairebé tot”(*)

Antoni Ferrer

“*Benvinguts. I felicitats (...). Arribar aquí no ha estat gens fàcil, ja ho sé (...). Per començar, perquè siguem aquí ara mateix, bilions d'àtoms a la deriva es van haver d'acoblar no se sap ben bé com d'una manera complicada i estranyament servicial per crear-nos. És una disposició tan especialitzada i particular que no s'ha provat mai abans i només es produirà aquesta vegada. Els propers anys, en un període extens, aquestes partícules diminutes participaran de bon grat en tots els milers de milions d'activitats hàbils i cooperatives necessàries per mantenir-nos intactes i permetre'ns experimentar l'estat summament agradable però sovint no prou valorat que anomenem existència. Resulta força misteriós, per què els àtoms es prenen tantes penes.*”

Així comença, amables lectors del Cel Obert, la Introducció al llibre que tinc el plaer de suggerir-vos com a lectura perfecta per al –dissortadament– més que probable re-confinament que alguns s’entesten a fer-nos empassar. No us acovardiu de les 500 pàgines que us presente: el llibre s’ho val. Llegint-lo, experimentareu en viu tant la validesa de la constatació amb què Aristòtil inicia la seua “Metafísica” (“L’home té naturalment el desig de saber”) com la punta que li trau Umberto Eco, a eixa afirmació, en suggerir, en “El nom de la rosa”, que fins i tot el seriós filòsof, en fer-lo autor fictici d’un tractat sobre la comèdia, podia experimentar el plaer de riure. El somris còmplice i la carcallada franca i oberta us sorprendran ben sovint en molts racons i en multitud de detalls d’aquesta ben documentada, solvent i fresca aproximació a la història de l’Univers i de la vida, i a l’esforç, a les troballes i als encerts –i també a les marrades– dels científics que se n’han ocupat. No té desperdici, el llibre: és tota una deliciosa desfilada dels centenars i centenars d’hòmens i dones –des dels més genials i reconeguts fins als més modestos i inesperats, des dels més altruistes fins als més gasius o problemàtics, però tots igualment imprescindibles– que han vingut i venen lligant i teixint la xarxa de coneixements fonamentals que hui constitueixen la nostra visió del delicat i fràgil món físic i orgànic on ens movem i existim. Aquest llibre és, si voleu, un poc com el germà major, ja ben crescut i adult, de “La història més bella del món” que us vaig presentar anteriorment. Bill Bryson ens ofereix, a més, abundants notes a peu de pàgina per capítols, una extensa bibliografia (en anglès) i un copiós índex analític i onomàstic. Bon profit, i a passar-vos-ho ben bé llegint-lo.

(*) “*Breu història de gairebé tot*”. Bill Bryson. Trad. de Joan Solé. La Magrana. Barcelona, 2012.

COSES DEL NOSTRE POBLE

EL DIABLO COJUELO DE L'ELIANA: Mariano Ballester Pastor

Janto Gil - Viegent Rubio (Cronista oficial de l'Eliana)

Diuen, conten i asseguren els vells que, allà pels segles XVI/XVII, corria per terres de Castella un dimoni incordiador que fins els seus companys de l'Avern, tan farts estaven d'ell, que el posaren en una redoma i el tiraren fora de l'Infern.

A l'any 1641, Luis Vélez de Guevara, escriu les seues aventures amb el nom d'*El Diablo Cojuelo*.

A partir d'ací, molts han agafat eixe nom com pseudònim per a contar històries. És el cas de **Mariano Ballester Pastor**, que va viure a principis del segle passat. Mariano era escriptor i poeta i escrivia cròniques esportives al diari Las Provincias, que enviava des de l'Argentina amb el títol de *Cartas de Ultramar*. Quan torna a València s'instal·la en una finca de l'Eliana i continua escrivint per a la revista *La Traca* i per a la publicació literària satírica *El Conte del diumenge*. Aquesta revista veu la llum l'any 1908 i, a hores d'ara, continua editant-se. En ella van col·laborar i escriure un grapat de reconeguts escriptors com Bernat i Baldoví, V. Blasco Ibáñez, Teodor Llorente, Maximilià Thous, M. Sanchis Guarner, etc.

Mariano Ballester, amb el nom de *El Diablo Cojuelo*, publica el conte *Passions per l'horta* i també *Caraseries*, *El crepuscle de l'amor*, *Una aventura moderna*, *L'últim recurs*, *Mare naturalesa*, *El cucurutxo*...

Mariano Ballester, *El Diablo Cojuelo* de l'Eliana, era un xic jove, aventurer i instruït, però unes febres tifoidals, el tifus, posaren fi a la seua vida prematurament quan tan sols comptava 37 anys. A la seua acta de defunció consta que va morir el dia 22 d'octubre de l'any 1930 en la seua finca de las *Casas de las Eras de l'Eliana*. La missa de soterrat va ser a l'Església de la Mare de Déu del Carme, filial de l'Església parroquial del Santíssim Apòstol de la Poble de Vallbona.

I sembla ser que, les anomenades *Casas de las Eras* eren el grup de cases que estaven —i estan— en pujar la popularment coneguda com *Costereta dels borregos* i ara és el Carrer Romeral de Montesol. Per allí hi havia corrals bovins i també unes eres al descampat que ara s'utilitza com aparcament de veïns i desfogament de gossos i altres mascotes.

I diuen i conten els vells que la casa del *Diablo Cojuelo* ben bé podria ser la que ara coneixem com Ca Janto. I podria ser que des de la mateixa habitació en que ara s'escriu aquest article, Mariano Ballester Pastor, *El Diablo Cojuelo*, escriguera els seus contes i poemes.

M'agradaria que així fos.

LES NOSTRES PARAULES

MANTE, I TU DE QUI ERES?

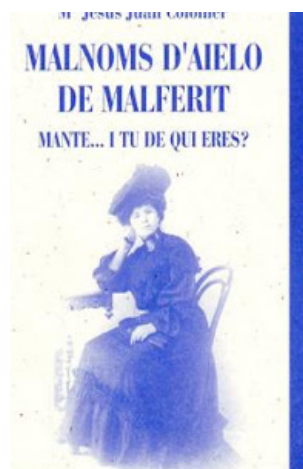
Pasqu Martínez

Segons el diccionari *mante* és una interjecció col·loquial que s'usa per a interpel·lar o requerir l'atenció d'algú, generalment d'una persona més jove que l'emissor, especialment xiquets i adolescents.

Exemples: *Mante, vols alguna cosa. Mante, que t'aguanten tos pares.* I la que dona títol a l'article, *Mante, tu de qui eres?*

Buscant per la xarxa he trobat un article interessant publicat per Ferran Campos al blog *Societat Lingüística* el 23 de maig de 2013. Ve a dir que aquesta paraula prové de l'aragonés *amante*, que ha sofrit el fenomen lingüístic de l'*afèresi*, és a dir, la reducció sil·làbica inicial, contràriament al que ocorre amb mots com *amoto*, *aràdio*...

També diu que són les dones les que més la utilitzen. Es tracta, segons l'autor, del que els lingüístics anomenen **sociolecte**, una paraula que es troba en grups socials concrets, en aquest cas per edat i sexe.

S'obri el debat, què en penseu?

Quo vadis, à punt?

<<Són les 10 del matí del dilluns 11 de desembre del 2017. Molt bon dia. Ací **à punt**, la ràdio pública de les valencianes i dels valencians. Des d'ara mateix, esperem trobar un lloc en les seues cases i en els seus cors.>>

Amb aquestes paraules (<https://www.facebook.com/watch/?v=1961366227437954>), emocionades i emocionants, de Jèssica Crespo se'ns retornava, als valencians, la nostra veu a les ones. Encara faltaven alguns mesos, perquè, a més d'audibles, tornàrem a ser visibles, però, aquell dia, el nostre poble recuperava una dignitat que se li havia furat indignament.

Perquè la nostra llengua és el tret més evident de la nostra personalitat. I perquè, a l'era de les comunicacions, tots els pobles tenen dret a una informació veraç, democràtica i plural, però també *auto-centrada*.

Ara, amb tres anys de ràdio i dos i mig de televisió, el nostre mitjà públic ja s'ha consolidat —normalitzat. I hi reconeixem moltes virtuts, però també ens sembla que el producte és manifestament millorable.

L'altre dia —en un altre article d'aquest número, ens en parla Pura— les tres televisions públiques de la nostra àrea lingüística van emetre simultàniament *La mort de Guillem*.

La televisió d'*à punt* hi va aconseguir més de 200000 espectadors, tot un rècord d'audiència. A l'antic *Canal 9* una emissió com aquesta, seguida d'un debat obertament anti-feixista, hauria estat impensable. Aquest no és l'únic punt positiu, de la nostra ràdio i televisió. La nova televisió i la nova ràdio han ofert programes tan estimables i originals

com *Plaerdemavida*, *Una habitació pròpia*, *Al ras*, *Bambant per casa*, *Terra viva*, *Territori sonor*, *La qüestió*... i han emès, sense complexos, alguna sèrie (*Merlí*, *Les de l'hoquei*) i alguna pel·lícula en el valencià que parlen una mica més al nord i una mica més a l'est. A la informació esportiva es para l'atenció que mereix al nostre esport nacional, la pilota, i es dona visibilitat a l'esport femení, singularment en el cas del futbol, que fins ara s'havia ignorat. I, gràcies a la tele, un grapat d'actrius, actors, directors i guionistes del nostre país, d'una qualitat artística extraordinària, han recuperat la visibilitat.

Però també hi ha aspectes que ens preocupen: no als informatius, però si en el *magazin* de les vesprades, observem una certa obsessió per temes de tribunals, delictes sexuals,

homicidis... que ens recorden un altre tipus de televisió; alguns dels programes més estimables, com ara *Una habitació pròpia*, han desaparegut, si més no de la televisió; a la ràdio, Amàlia Garrigós ha estat substituïda al capdavant de *Territori sonor*, després d'haver-nos regalat un fantàstic programa on es veia reflectit el bo i millor del nostre panorama musical. Amb l'excusa de la pandèmia es començà a emetre una missa; però, després del confinament, s'hi continua emetent. Els locutors parlen en general un valencià bastant digne, i és impossible no errar en un directe, però algunes errades massa repetides, alguns castellanismes sintàctics i algunes mancances fonètiques haurien de corregir-se. I, parlant de llengua, una certa obsessió per l'audiència fa que dia rere dia algú llance el globus sonda de la possible emissió de programes en castellà.

Per acabar, volem deixar clar que no som partidaris d'una televisió elitista; la nostra ha de ser una televisió pública i de qualitat, però també generalista i divertida: no tenim res en contra —ans al contrari— dels programes d'entreteniment i d'humor, especialment si fan que ens riem de nosaltres mateixos. És la nostra tele i la nostra ràdio, així que volem que siga la millor, perquè, com va dir el mestre Fuster, **«també tinc dret a ser una mica sentimental... i fins i tot localista, punyeta!»**

Consell de redacció CxL Obert

When will we have a "L'Eliana Town" Literary Awards?

“COSAS VEREDAS, AMIGO SANCHO, QUE FARAN FABLAR LAS PIEDRAS”

MUSEU OBERT

A propòsit de “CONVIDADES”
SOCIETAT PATRIARCAL I MISOGÍNIA a la fi del SEGLE XIX.
Antonio Fillol Granell 1870 - 1930

Ryges Delvis

En aquests dies, i després d'un parèntesi enfosquit, ens trobem de nou amb la reobertura d'una exposició el Museu del Prado, que es presenta com una de les més importants d'aquest any 2020.

L'exposició, que porta per títol «Invitadas. Fragmentos sobre mujeres, ideología y artes plásticas en España», ens fa un recorregut per la visualització de la dona en l'art espanyol a través d'algunes obres de la col·lecció dels segles XIX i de principis del XX.

S'il·lustra tant el suport oficial que rebien algunes imatges que es plegaven a l'ideal burgès del moment, legitimant-lo amb premis i adquisicions mentre que alhora altres obres eren rebutjades en oposar-se a aqueix imaginari.

L'exposició ens convida a reflexionar sobre com els poders establerts van defensar un model de dona, i el paper que, la dona, havia d'exercir en la societat espanyola del segle XIX.

En l'exposició s'amaguen signes claus que ens ajuden a visualitzar la situació social de la dona, el significat que tenia «eixir al món», i alhora deixa al descobert la doble moral admesa i viscuda per aqueixa mateixa societat del segle XIX.

La majoria dels quadres on es denuncia aquest paper de la dona van ser realitzats per acadèmics i premiats en les exposicions nacionals per la seua realització –i és per això es troben al Museu del Prado. Algunes obres denunciaran aquesta situació d'una forma vetlada, mentre unes altres ho faran explícitament, sense embuts, volent mostrar les desigualtats –no sols de gènere, també socials.

D'aquest últim cas ens ocuparem de la mà d'un gran pintor valencià que mostra algunes de les seues obres en aquesta exposició, es tracta d'Antonio Fillol Granell, pintor del barri del Carme, Catedràtic de la Facultat de Belles Arts de Sant Carles, contemporani de Sorolla i Blasco, lector de Zola i deixeble de Pinazo, que continuaria treballant a València fins al final dels seus dies... un dels artistes més progressistes del segle XIX, tant pel seu compromís social, la seua valentia, com per la seua tècnica plàstica.

És hora de fer memòria i retornar el que és just amb un rescut reconeixement a l'obra del gran mestre del realisme social valencià.

En la seua obra *La bèstia humana*, 1897, ens deixa patent i sense embuts, signes de la doble moralitat acceptada per la societat del XIX. Parlem d'una obra mestra del naturalisme espanyol, en aquest cas inspirada en la novel·la homònima d'Émile Zola, *La bèstia humana*, publicada en 1890 i probablement llegida per Fillol. Aquesta obra pictòrica ens mostra la iniciació en la prostitució d'una jove.

Abordar el tema de la prostitució per a acudir a un certamen oficial era una cosa inconcebible en aquesta època, una opció atrevida sens dubte i arriscada, ja que formava part d'aspectes tabú del comportament humà. Sorolla, un altre valencià, també va abordar el tema de la prostitució en *Tràfic de blanques* 1895, però a diferència de Fillol ho fa de manera vetlada, i per tant més acceptable, per la qual cosa la seua obra no resultaria tan polèmica com la de Fillol.

La bèstia humana de Fillol va resultar premiada des del punt de vista tècnic en reconeixement als seus valors plàstics i al seu gran realisme, però resultaria sancionada en l'ordre moral, la premsa valenciana es va fer ressò de la polèmica, però comptaria amb el suport incondicional del seu gran amic Blasco.

Fillol situa la seua mostra en el moment previ, en un lloc concret, i l'accentua més pel fet de ser una jove que no pertany a un sector marginal, és una jove que podria recordar a l'espectador que el seu cercle tampoc està exempt d'aquesta possible situació; podria ser la seua filla o vídua, en un moment de necessitat, accentuada l'acció per la posició de l'alcavota i la passivitat del client, situar a l'espectador en el temps d'una manera fidel a la realitat serà el seu hàndicap, el resultat és una de les peces mestres del naturalisme pictòric espanyol del XIX.

Gràcies a l'obra de Fillol s'obria el camí en l'evolució de la crítica d'art, una obertura cap a plantejaments radicals de la realitat.

Altres obres de Fillol seran censurades de mostres i guardades durant més d'un segle, però això serà un altre tema.

Antonio Fillol Granell 1870 – 1930
***La bèstia humana*, 1897**

UN CEL DE DONES

M^a LUZ JIMÉNEZ VALERO
cartera

Conxa Delgado i Amo

Aquesta ha estat una entrevista molt emotiva, perquè l'entrevistada és pura emoció i perquè el que jo suposava un recorregut pel poble en la vessant més física i cultural, s'ha transformat en un recorregut humà. I és que Mari Luz Jiménez Valero m'ha fet moure els sentiments més humans que formen part de la meua manera de ser. Mari Luz, la cartera de l'Eliana,

fa 34 anys que està treballant al poble. No va néixer a l'Eliana però se sent elianera. Va començar fent una substitució quan tenia dinou anys, va preparar oposicions -sense deixar de treballar- i, en quant va poder se'n va vindre per a ser cartera a peu. Perquè no sé si vostés sabran que hi ha carteres de *moto* i carteres a *peu*. Ella va començar sent-ne de moto però, després de fer de cartera a peu, va decidir que aquesta era la professió de la seua vida. I, de la seua professió, n'ha fet la seua passió. Que s'alce a les cinc i mitja de la matinada, arribar a les sis a desdejunar al Comes, on és molt ben rebuda per Merxe, ens en diu ja moltes coses. Que els iaïos li regalen caramels (i ella els compartisca amb els companys i companyes) també ens en diu moltes. Que sàpiga on és millor deixar una correspondència perquè li arribe com més prompte millor a la persona destinatària, que avise la persona que està esperant una carta referent a la seua salut, després d'haver-la deixat a la bústia, que la gent la salute pel carrer, li done conversa... tot això i molt més és el que Mari Luz fa cada dia.

El punt àlgid de l'emoció arriba quan et conta com troba a faltar les persones que han mort. Com, quan porta la correspondència a eixa casa, el record de la persona que abans estava allí se li fa present i sent profundament la seua absència. I t'entendreix el cor, quan et conta com feia arribar cartes del nuvi a la núvia, d'amagatall, i com després acabaren en casament. O com sap ella que una carta arriba des de la presó, perquè són cartes especials, sobres molt colorits amb detalls molt bells, pintures que els presos encomanen fer a d'altres perquè eixa carta, quan arribe a les persones estimades, provoqe tanta emoció com la que porta, segurament, el text escrit dins. En el seu recorregut vital, aquesta cartera a peu, ha conegut moltíssimes persones que li han ensenyat a ser la persona que és i li han fet comprendre que el sentit de la seua vida és la gent.

Evidentment, Mari Luz ha viscut la transformació del poble. Ella pensa que per a millor. Recorda com els carrers eren majoritàriament de terra, la plaça, amb la seua bústia, on es podien deixar les cartes sense baixar del cotxe. El parc, que eren quatre pins i alguns xalets disseminats, poblats per estiuiejants. A eixe parc ja creat va vindre a fer-se les fotos el dia del seu casament. Recorda el gran avanç que va suposar quan posaren les plaques amb els noms dels carrers... i de la nostra llengua, curiosament, diferencia entre el coneixement que se'n pot tindre ara i l'orgull de sentir-se valenciana de la gent que habitava l'Eliana quan ella va arribar. Està molt agraïda al periòdic *l'Eliana 2000* per l'entrevista que li feren quan va fer 25 anys de cartera, al CEL, per l'entrevista que li fem ara i al poble de l'Eliana en general perquè, com li va dir José Alonso, veí del carrer Verge del Pilar: ***Mari Luz, tu ets la continuació de la família de cada casa.*** I segur que és així perquè ella se sent privilegiada pel fet de vindre a treballar ací, i és feliç fent-ho.

I acaba amb un desig: li agradaria molt anar a repartir cartes a algun carrer que portara el seu nom.

